

Євгенія ШУНЕВИЧ,

orcid.org/0000-0002-3473-9562

заслужена артистка естрадного мистецтва України,

доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *shunevych@gmail.com*

ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО В СОЦІОКУЛЬТУРІ УКРАЇНИ ХХІ СТОЛІТТЯ (ВИКОНАВСЬКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті конструктивно висвітлено ключові аспекти виконавсько-методичного складника вокального мистецтва сьогодення у сфері академічної культури ХХІ століття. Розкривається особливість вокального мистецтва як перманентного музикознавчого аспекту щодо усвідомлення важливості людського голосу-інструменту, здатного торкатися глибин людської душі.

Окреслено наукове бачення проблеми крізь призму наукових розвідок Л. Даренської, О. Єрошенко, Т. Ситник і дисертацій О. Матвєєвої, Н. Овчаренко, Г. Панченко, А. Ткачук, які звертають увагу на здобутки у сфері музичного мистецтва та педагогіки й унаочнюють різноплановість феномена, його практичність, методичний складник і новизну феномена.

Визначено принципи формування професіонала-вокаліста у реаліях нового тисячоліття: якість звукоутворення та методи реалізації як такі, що впливають на загальний стан опанування виконавською майстерністю; дикція та методи її відпрацювання, розвитку та автосинхронізованого відтворення; мистецтво дихання, аспекти постановки та практичне застосування в індивідуалізації музиканта-вокаліста; фразування голосом та їх відчуття, яке проявляється у майстерності керування власним голосовим апаратом, внутрішніми рецепторами та зовнішніми факторами сприйняття музичної тканини; художній образ як гарантія вдалого підкорення слухацької аудиторії крізь призму перевтілення у процесі виконання твору; сценічний практик, який розкривається у вмінні подання матеріалу в будь-якій ситуації з мінімумом затрат і максимум результату щодо співвідношення психологічних і виконавських особливостей вокаліста; певна співацька установка, яка супроводжується зовнішнім баченням і внутрішнім відчуттям щодо художньо-образного створення.

Доведено, що вокально-методичне виховання співака-вокаліста у реаліях ХХІ століття має репродуктивний характер, потужний результат і визнання на національному та міжнародному рівнях. Отже, маємо провідних солістів і педагогів зі світовими іменами, які гордо несуть ім'я української вокальної школи у світі.

Ключові слова: вокал, вокальне мистецтво, наука, методичний і виконавський аспекти.

Yevheniia SHUNEVYCH,

orcid.org/0000-0002-3473-9562

Honored Artist of Pop Art of Ukraine,

Associate Professor at the Folk Musical Instruments and Vocals Department

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *shunevych@gmail.com*

VOCAL ART IN THE SOCIO-CULTURE OF UKRAINE XXI CENTURY (PERFORMING-METHODOLOGICAL ASPECT)

The article constructively highlights key aspects performing and methodical component of today's vocal art in the field of academic culture of the XXI century. The peculiarity of vocal art is revealed, as a permanent musicological aspect, on the awareness of the importance of the human voice-instrument, able to touch the depths of the human soul.

The scientific vision of the problem is outlined in the light of scientific studies by L. Darenska, O. Yeroshenko, T. Sitnik and dissertation research of O. Matveeva, N. Ovcharenko, G. Panchenko, A. Tkachuk, which concern achievements in the field of musical art and pedagogy and illustrate the diversity of the phenomenon, its practicality, methodical component and the novelty of the phenomenon.

The principles of formation of a professional vocalist are determined in the realities of the new millennium: the quality of sound and methods of implementation, as such, affecting the general state of mastering the performing skills; diction and methods of working, development and auto-synchronized playback; the art of breathing, aspects of staging and practical application in the individualization of the musician-vocalist; voice phrasing and their feelings, which is manifested skill in managing his own vocal apparatus, internal receptors and external factors of perception of musical fabric; artistic image, as a guarantee of a successful conquest of the listening audience through the prism of reincarnation in the process of performing the work; stage workshop, which is revealed in the ability to present material in any situation with a least

of costs and the maximum result relative to the ratio of psychological and performance features of the vocalist; a certain singing setting, which is accompanied by external vision and the inner sensation regarding artistic and figurative singing-creation.

Proved, vocal and methodical education of the singer-vocalist in the realities of the XXI century is reproductive in nature and has a powerful result, national recognition and internationally. Therefore, we have leading soloists and teachers of world renown, which proudly bear the name of the Ukrainian vocal school in the world.

Key words: vocal, vocal art, science, methodical and performing aspects.

Постановка проблеми. Українська академічна школа вокалу, маючи свою історію та видатних виконавців, наукову основу та методичний складник, посідає чільне місце в академічному мистецтві світового рівня. Починаючи від 90-х років ХХ століття і понині українська вокальна школа напружувала власну потужну методичну основу, яка дала стрімкий поштовх до виховання співаків нового покоління (С. Магера, З. Кушплер, В. Сліпак, А. Кимач, О. Муха, М. Мазур та інші).

Аналіз досліджень. Серед фундаментальних досліджень українських науковців і науковців-практиків у галузі вокального мистецтва варто виділити такі: *70–80-ті роки ХХ ст.* – М. Микиша «Практичні основи вокального мистецтва» (Київ, 1971), Д. Євтушенко «Роздуми про голос: нотатки педагога-вокаліста» (Київ, 1979), Д. Люш «Розвиток і охорона співацького голосу» (Київ, 1988), Д. Огородніков «Виховання співака в самодіяльному ансамблі» (Київ, 1980) та інші; *90-ті – 2000-ні роки* – Б. Гнидь «Історія вокального мистецтва» (Київ, 1997), В. Антонюк «Постановка голосу» (Київ, 2000) та «Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект» (Київ, 2001), О. Стахевич «Основи вокальної педагогіки» (Суми, 2001), М. Жишківич «Основи вокально-педагогічних навиків» (Львів, 2007) та інші. У цих працях можна простежити еволюційну систему постановки, адаптації, розвитку, збереження і т.д. голосу і співу зокрема, у різних його проявах у контексті природи звучання, методичних прийомів, практичної доцільності, творчої необхідності тощо.

Тож важливим доробком постають окремі публікації М. Єгорічева, М. Грачева, Н. Гродзенської, І. Кліш, Р. Лоцман, О. Маруфенко, С. Паламар, Т. Пляченко, О. Прядко, О. Стахевич, Г. Урбанович, З. Ткаченко, В. Харитонова, Я. Руденка, Є. Шуневич, А. Яковлева та інших. У полі нашого дослідження актуальними є: *роботи* Л. Даренської (Даренська, 2010), О. Єрошенко (Єрошенко, 2012), Т. Ситник (Ситник, 2013); *дисертації* О. Матвєєвої (Матвєєва, 2010), Н. Овчаренко (Овчаренко, 2016), Г. Панченко (Панченко, 2008), А. Ткачук (Ткачук, 2010); *енциклопедичний довідник* «Виконавське музикознавство» М. Давидова (Давидов, 2010).

Мета статті – проаналізувати вокально-методичний компонент у сфері співацького мистецтва України нового тисячоліття як принцип формування музиканта-професіонала.

Виклад основного матеріалу. У вирії сьогодення конструктивним вважається підхід до всебічного розвитку індивідуума музиканта. Концептуальним постає питання утвердження особистості в соціумі сьогодення як фахівця-професіонала й популяризатора українського мистецтва на національному та міжнародному рівнях. Саме методичний потенціал, заснований на практичній діяльності в поєднанні із сучасним науковим осмисленням дотичності до професії, постає запорукою успіху в будь-якій сфері мистецтва та культури.

Вокальне мистецтво – особлива ланка загальномузикознавчого контексту, покликана до усвідомлення значення людського голосу як інструмента з надможливостями, який має здатність торкатися глибин людської душі, викликати емоції в пересічного слухача тощо. Зокрема, феноменальність української вокальної школи за спостереженням В. Антонюк передбачає низку концептуальних поглядів на «асpekt традиційного співу, духовної харизматичності, самореалізації видатних українських співаків, вокальної етнології щодо регіонально-локальних факторів, етнологічного змісту вокально-педагогічної творчості, етнознакової харизми зростаючих майстрів вокального мистецтва, ситуативних ролей формуючого виконавського та педагогічного стилю» (Давидов, 2010: 273–274).

Отже, до пріоритетних ферментів вокального мистецтва варто віднести такі: якість звукоутворення та методи реалізації як такі, що впливають на загальний стан опанування виконавською майстерністю співака-вокаліста; дикція та методи її опанування, розвитку та автосинхронізованого відтворення; мистецтво дихання, його постановка та практичне застосування в певній ситуації з індивідуальним підходом як щодо музиканта-вокаліста, так і до виконуваного твору; голосове фразування та здатність відчуття фрази, що проявляється у майстерності оперування власним голосовим апаратом, внутрішнім відчуттям і зовнішніми факторами сприйняття музичного полотна; художній образ як запорука вдалої кореляції

слухацькою аудиторією крізь призму перевтілення щодо виконуваного твору; сценічний практик, який розкривається в мистецтві подання матеріалу в будь-якій ситуації із мінімум затрат і максимум результату у співвідношенні психологічних і виконавських особливостей вокаліста; певна співацька установка виконавця, що супроводжується зовнішнім баченням і внутрішнім відчуттям щодо художнього образного співвідношення.

Ще одним фактором формування вокаліста-співака у сфері наукових сентенцій нового тисячоліття постає робота над вокальним імпедансом – різновидом голосового мовлення, що утворюється «у ротовій порожнині співака під час оптимального способу вокальної фонації та зумовлює протилежний підв'язковий – надв'язковий тиск на голосові зв'язки з боку ротової порожнини» (Даренська, 2010: 37). Зокрема, прояв природного функціонування механізму співацького голосу постає у визначенні гармонії пластики вокалу як резервуару можливостей у розв'язанні певних професійних питань щодо традиційності у вокальній методиці. Біомехічна площина вокальної фонації здатна проявити закономірність організації окремого способу співацького компонента та зрозуміти важелі впливу на нього таких складників, як імпеданс, опора, рівність звуку, кантилена тощо.

Влучно здійснено певні міркування стосовно музично-виконавської діяльності Т. Ситник: «Музично-виконавська діяльність співака має свої особливі якості як у самому “музичному інструменті”, так і в засобі “гри” на цьому інструменті <...> інструментом співака є його власний організм. Співак не застосовує у своєму виконавстві клавіші, клапани і струни, але він використовує можливості “емоційної партитури” розвитку художнього образу <...> особливий метод гри <...> за допомогою відчуття і регулювання рівня емоційного збудження <...> Перетворення всього фізичного апарату співака у виразний засіб акторської творчості – це мистецтво з мистецтв, і можливе воно тільки за умови повсякденної роботи над виразністю свого тіла <...> Найдорогоцінніші якості таланту співака – це безпосередність почуття, переконливість відтворення виконавського задуму» (Ситник, 2013: 318).

Продовжуючи лінію наукового осмислення мистецтва вокального виконавства з боку практичності, робимо акцент на принципі миттєвого та постійного оновлення. Адже, як тільки виконавець-співак сходить зі сцени, «зникає його музично-художній витвір» (Єрошенко, 2012: 254), який ще кілька хвилин тому було втілено протягом звучання певної композиції. Але той чи

інший твір має властивість виконуватися різними виконавцями, і тому в художньому значенні він отримує нове бачення інтерпретації, відкривається у новому харизматично-образному аспекті, манері та стиленаслідуванні.

Отже, «вокально-виконавська творчість є особливим видом художньо-творчої діяльності, в основі якої є процес творчого перевтілення вокаліста-виконавця в художника-інтерпретатора шляхом розвитку професійного мислення співака» (Давидов, 2010: 262), зазначає сучасна дослідниця вокального мистецтва Н. Гребенюк. Варто підкреслити, що вокальне мистецтво у всіх різновидах має розвиватись у професійних музичних осередках, набуваючи рис «сміслоутворювального механізму розвитку особистості, та її вокально-творчих здібностей» (Овчаренко, 2016: 29).

Новизною у напрямі формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів постає методика А. Ткачук, яка базується на перетворенні звукового ефекту в образне значення художньої доцільності мисленнєвої діяльності співака через усвідомлення та формування культури, змістовного структурного аспекту й критерію сформованості у студента вокального класу через поступові процеси активізації творчого потенціалу з опорою на індивідуальність. На її думку, «методика має свої особливі переваги <...> адже тут вихідним моментом є комплекс природних даних і здатність до навчання співу учня, а не одні лише методичні прийоми вчителя» (Ткачук, 2010: 19).

У сфері розвитку творчих здібностей у процесі вокального навчання виступає методика Г. Панченко, яка фокусується на процесі навчання через розвиток вокально-виконавських умінь на основі природних даних і вміння інтерпретувати музичні зразки із усвідомленням власного творчого розвитку і здатності до творчої професійної затребуваності. Отже, в її основі лежать «принципи особистісно-зорієнтованого навчання і виховання (системності, самоорганізації, гуманізації, особистої орієнтації, діалогічної взаємодії, індивідуалізації, інтелектуального та творчого розвитку), сформовані в інформаційно-теоретичний, музично-практичний, творчо-самостійний етапи» (Панченко, 2008: 12–13) як своєрідну систему, що забезпечує почерговість опанування творчими здібностями у процесі вокальної підготовки.

Формування виконавської надійності у сфері вокальної методики ми черпаємо з дослідження О. Матвєєвої, яка апелює до вокально-виконавської надійності як «здатності до виразної, безпомилкової й технічно-досконалої інтерпретації вокальних творів у звичних та емоційних

умовах» (Матвєєва, 2010: 16). Сама методика уособлює чотири фази продуктивного планомірного формування дослідницького апарату – становлення, розвиток, вдосконалення та закріплення: «перша – передбачає вироблення у них установок на домінування впевненості у спроможності досягнення безпомилкової інтерпретації відібраних творів; друга – на якісне засвоєння їхнього матеріалу та успішне подолання виконавсько-технічних труднощів; третя – на «упереджену» адаптацію

до дії стрес-факторів майбутньої форми звітності; четверта – на закріплення сформованої вокально-виконавської надійності емоціогенністю умов прилюдного виступу» (Матвєєва, 2010: 17).

Висновки. Отже, на основі конструктивного аналізу нами певною мірою проаналізовано здобутки сучасного вокального мистецтва України у розмаїтих вокально-методичних аспектах із проєкцією на соціокультурний складник академічного музикознавчого простору ХХІ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давидов М. Виконавське музикознавство : енциклопедичний довідник. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. 400 с.
2. Даренська Л. Вокальний імпеданс: три версії утворення. *Науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського. Виконавське музикознавство: методологія, теорія майстерності, інтерпретаційні аспекти*. Київ : НМАУ ім. П. Чайковського, 2010. С. 36–44.
3. Єрошенко О. Виразність вокального виконавства: художні та природні чинники. *Культура України : зб. наук. пр. Харківської державної академії культури*. Харків : ХДАК, 2012. Вип. 36. С. 252–261.
4. Матвєєва О. Методика формування вокально-виконавської надійності у майбутніх учителів музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання. Київ, 2010. 22 с.
5. Овчаренко Н. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: автореф. дис. ... док. пед. наук: 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. Київ, 2016. 40 с.
6. Панченко Г. Методика розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики в процесі вокальної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання. Київ, 2008. 20 с.
7. Ситник Т. Аспекти формування та розвитку творчого потенціалу співаків. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. Вип. 14. С. 315–319.
8. Ткачук А. Методика формування художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання. Київ, 2010. 24 с.

REFERENCES

1. Davydov, M. (2010). *Vykonavske muzykoznavstvo: Entsiklopedychnyi dovidnyk* [Performing musicology: Encyclopedic reference book.]. Lutsk: VAT «Volynska oblasna drukarnia». 400 s. [in Ukrainian].
2. Darenka, L. (2010). *Vokalnyi impedans: try versii utvorennia* [Vocal Impedance: three versions formation.]. *Naukovyi visnyk NMAU im. P. Chaikovskoho. Vykonavske muzykoznavstvo: metodolohiia, teoriia maisternosti, interpretatsiini aspekty*. K.: NMAU im. P. Chaikovskoho. Pp. 36–44. [in Ukrainian].
3. Ieroshenko, O. (2012). *Vyraznist vokalnoho vykonavstva: khudozhni ta pryrodnychi chynnyky* [Expressiveness of vocal performance: artistic and natural factors.]. *Kultura Ukrainy: zb. nauk. pr. Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*. Kharkiv: KhDAK, 2012. Vyp. 36. Pp. 252–261. [in Ukrainian].
4. Matvieieva, O. (2010). *Metodyka formuvannia vokalno-vykonavskoi nadiinosti u maibutnikh uchyteliv muzyky* [Methods of forming vocal-performing reliability future music teachers]: *avto-ref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 – Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia*. Kyiv. 22 s. [in Ukrainian].
5. Ovcharenko, N. (2016). *Teoretyko-metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do vokalno-pedahohichnoi diialnosti* [Theoretical and methodological principles of professional training future teachers of music to vocal and pedagogical activity]: *avto-ref. dys. ... dok. ped. nauk: 13.00.04 – Teoriia i metodyka profesiinoi osvity*. Kyiv. 40 s. [in Ukrainian].
6. Panchenko, H. (2008). *Metodyka rozvytku tvorchykh zdibnostei maibutnoho vchytelia muzyky v protsesi vokalnoi pidhotovky* [Methods of developing the creative abilities of future music teachers in the process of vocal training]: *avto-ref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 – Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia*. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].
7. Sytnyk, T. (2013). *Aspekty formuvannia ta rozvytku tvorchoho potentsialu spivakiv* [Aspects of formation and development of creative potential of singers]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. Vyp. 14. Pp. 315–319. [in Ukrainian].
8. Tkachuk, A. (2010). *Metodyka formuvannia khudozhno-obraznoho myslennia studentiv u protsesi vokalnoho navchannia* [Methods of forming artistic and figurative thinking of students in the process of vocal training]: *avto-ref. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 – Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia*. Kyiv. 24 s. [in Ukrainian].